

УДК 378.14

Поліщук А. В.

доктор філософії,

викладач кафедри іноземних мов,

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: anastasiya300595@gmail.com**ORCID:** 0000-0002-5488-1224**Дуганець В. І.**

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: duganec.viktor@gmail.com**ORCID:** 0000-0002-3383-5907**Дуганець В. І.**

кандидат технічних наук, доцент,

завідувач кафедри технічного сервісу і загальнотехнічних дисциплін

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: duganec.vasil@gmail.com**ORCID:** 0000-0003-2946-2850

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація

У статті визначено зміст поняття «дистанційного навчання» та розглядається питання щодо формування комунікативної компетентності у здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. Впровадження дистанційного навчання на даний час і в сьогоденних обставинах в яких ми перебуваємо є одним із шляхів модернізації вищої освіти. Розглянуто такі поняття як «дистанційне навчання» та «компетентність». Визначено проблеми, які виникли на початку запровадження дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Однією із адаптаційних переваг дистанційного навчання є проведення частих масштабних онлайн-зустрічей зі здобувачами. Розглянуто та проаналізовано статті вітчизняних та зарубіжних науковців з питань дистанційної освіти та формування комунікативної компетентності у здобувачів вищої освіти. З'ясовано, що основними факторами, які впливають на формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти є професійна спрямованість, гуманістичний стиль спілкування та орієнтація на культурологічний аспект.

Охарактеризовано вимоги до науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти з метою формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців. Підкреслено та обґрунтовано актуальність впровадження дистанційного навчання в освітній процес.

Зроблено акцент на синхронному та асинхронному режимах дистанційного навчання. Розкрито сутність комплексного навчання. Досліджено переваги та недоліки дистанційного навчання. Розглянуто процес організації навчальної діяльності в мережі інтернет.

У статті наголошується на тому, що формування комунікативних компетентностей здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання забезпечують такі види діяльності викладача як, сприяння адаптації здобувачів, встановлення комунікативних зв'язків, діагностика навчальних досягнень, використання різноманітних дидактичних методів задля розвитку індивідуальних якостей здобувача.

Представлено освітні платформи для організації дистанційного навчання на платформі «Moodle».

Ключові слова: комунікативна компетентність, здобувачі вищої освіти, дистанційне навчання.

Вступ. Модернізація українського освітнього простору, яка здійснюється в контексті технологічних інновацій світової системи освіти на основі культурно-дисциплінарної інтеграції та на засадах міжкультурної та міждисциплінарної інтеграції, інформатизації освітнього процесу, реалізації компетентнісного підходу вимагає зростаючої ролі дистанційного навчання, яке стає одним із пріоритетних завдань сучасної педагогічної науки. Впровадження дистанційного навчання є одним із шляхів модернізації вищої освіти в Україні в умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій. Сучасні дистанційні технології на даний час досить широко використовуються та розповсюджені в багатьох галузях освіти. Створення ефективної системи навчання на основі інформаційних технологій є актуальним завданням для всіх рівнів освіти.

Сьогодні, у зв'язку з умовами війни, а також із продовженням пандемії COVID-19, в Україні запроваджено карантинні обмеження, які змінили життя не лише кожного українця, але й і життя усіх людей на планеті. Карантинні заходи особливо вплинули на сферу освіти, зокрема заклади вищої освіти, які змушені приймати інноваційні рішення для надання якісних освітніх послуг майбутнім фахівцям у своїй майбутній професійній діяльності.

Під поняттям дистанційного навчання розуміється освітній процес під час якого значна частина викладання здійснюється викладачем або ж певною групою викладачів, віддаленим у просторі або часі від учасників освітнього процесу, де вони набувають знання, уміння, навички та способи пізнавальної діяльності за допомогою модернізованих психолого-педагогічних і інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасне дистанційне навчання здійснюється в основному за допомогою модернізованих інноваційних технологій та ресурсів мережі Інтернет і на різних освітніх платформах за допомогою яких здійснюється дистанційне навчання.

Термін «дистанційне навчання» іноді вживається для позначення форм навчання, що існували задовго до появи комп'ютерів та інших інформаційних технологій: заочне, кореспондентське, домашнє навчання, екстернат, для яких характерно навчання на відстані.

З метою забезпечення дистанційного навчання в українських закладах вищої освіти під час карантину, викладачі впроваджують офлайн та онлайн заняття, використовуючи різні платформи, ресурси і соціальні мережі та месенджери такі як: Moodle, Zoom, Skype, Viber, Telegram, Messenger, Google Meet, Microsoft Teams та інші.

Важливим є той факт, що на початку пандемії у березні 2020 року, як зазначає український науковець І. Прокопенко [7, с. 131], в більшості українських університетів вже були запроваджені елементи дистанційного навчання, оскільки в освітньому процесі використовувалися онлайн-форми для проведення практичних та лекційних занять. Але науковець виокремлює дві проблеми, які проявилися на той час: технічне забезпечення та психологічний аспект. Перша проблема – лекції та практичні заняття були замінені конференц-зв'язком, викладачі здебільшого використовували платформу Moodle для створення тематичних сайтів, а вивчений матеріал перевірявся за допомогою тестів, розміщених на даній платформі, презентація проєктів відбувалася через різні платформи дистанційного навчання. До наступної проблеми відносилися скарги учасників освітнього процесу на брак «живого» спілкування з викладачами, неможливість індивідуального спілкування зі своїми викладачами.

Разом з тим, автор наголошує на перевагах дистанційного навчання: розвиток самоосвіти студентів, які можуть здобувати освіту у зручний для них час та бути мобільними, рівний доступ до знань, незалежно від місця проживання та інших умов.

Доречним є також той факт, що дистанційне навчання потребує досить таки потужного програмного забезпечення для того щоб можна було залишатися конкурентоспроможними та безпосередньо надавати якісні послуги усім учасникам освітнього процесу. Можливість використовувати різні платформи, інтернет-сервіси, безумовно, є корисним для здобувачів, адже на сьогоднішній день роботодавці надають перевагу майбутнім фахівцям (випускникам), які здатні досить швидко адаптуватися до нестабільних умов, впевнено відчують себе у вирішенні будь-яких проблем, що постали перед ними та вміло користуються найрізноманітнішими необхідними інтернет ресурсами.

Відомо, що пандемія спричинила значне навантаження на університети з точки зору чіткості та своєчасності комунікації між здобувачами та викладачами. Однією з найприємніших переваг адаптації до дистанційного навчання є успішне проведення частих масштабних онлайн-зустрічей за допомогою різних платформ дистанційного навчання, таких як Google Meet, Zoom та інших, які дозволяють використовувати відкритий формат запитань і відповідей, що переконують персонал в адаптації здобувачів до цієї форми навчання.

Комунікація зі здобувачами була складнішою через їхні особливі навчальні траєкторії та потребу в індивідуальному підході до навчання та необхідність індивідуальної уваги та підтримки. Сьогодні, як зазначає автор, університети потребують гнучких і перевірених моделей навчання, які дозволяли б безперервно адаптуватися до дистанційної освіти.

Мета дослідження. Метою нашої роботи є дослідження процесу формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Огляд літератури підтверджує, що багато науковців досліджували питання формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти.

Для початку з'ясуємо значення термінів «компетенція» та «компетентність».

Компетентність зі словника іншомовних слів означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [5, с. 282].

Компетентність як властивість за значенням компетентний, тобто: 1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови [6, с. 248].

Поняття «компетенція», як зазначає М. Галицька [2, с. 41], є ширшим поняттям, яке характеризує та визначає рівень професіоналізму індивіда, який володіє знаннями, уміннями та навичками, що дозволяють їй демонструвати професійно компетентне мислення, вираження своєї думки. Некомпетентний фахівець, який не володіє необхідними компетенціями, які притаманні його професії, не зможе повноцінно та соціально реалізувати себе.

На думку Є. В. Пасова [4, с. 93], основними факторами, що ефективно впливають на формування професійної комунікативної компетентності здобувачів є професійна спрямованість, гуманістичний стиль спілкування, орієнтація на культуру як професійну цінність.

У дослідженні О. Кравченко-Дзондза [3, с. 203–208], йдеться про те, що комунікативна компетентність складається з таких компонентів: лінгвістичної, соціолінгвістичної, соціокультурної, дискурсивної, стратегічної та соціальної. Авторка наголошує на тому, що вибір методів формування комунікативної компетентності повинен ґрунтуватися на цілях навчання, змісті навчального матеріалу, професійній мотивації здобувачів, необхідності розвитку комунікативних навичок і вмінь.

З публікації О. Вдовіної [1, с. 47–50] відзначаємо внутрішні чинники впливу, якими є:

- внутрішня позиція особистості, розвиток та становлення особистості, наявність чітких внутрішніх переконань.

- до зовнішніх чинників відносяться: соціум, у якому відбувається комунікація, соціальний статус, культурний рівень, різниця в мовленнєвій поведінці комунікантів, яка залежить від ситуації спілкування.

Таким чином, формування комунікативної компетентності можливе за умови моделювання в навчальному процесі реальних комунікативних ситуацій. Як відомо, освітня діяльність здобувачів повинна бути організована таким чином, щоб вони виконували дії, вмотивовані для вирішення комунікативних завдань, які спрямовані на досягнення цілей і намірів спілкування.

Дистанційне навчання стає все більш популярним, оскільки дозволяє молоді здобувати вищу освіту, навіть перебуваючи поза межами університету. Ця форма вже набула широкої популярності і використовується багатьма закладами вищої освіти в різних країнах світу. Засновником дистанційного навчання вважається ірландський вчений Д. Кіган, який визначив різницю між дистанційною освітою та традиційною освітою. Окрім того, ним було засновано міжнародний журнал «Дистанційна освіта», де він представив ключові аспекти дистанційного навчання, серед яких просторове розділення здобувачів і викладачів; використання програмного забезпечення та технологій; віртуальне спілкування між здобувачами та викладачами.

Заслуговує на увагу також і стаття Watts L. [8], в якій зазначається, що дистанційне навчання є поширеним у закладах вищої освіти, де все більше здобувачів користуються гнучкістю та мобільністю, яку надає дистанційне навчання. Автор розглядає також різні типи онлайн-навчання: синхронне, асинхронне, змішане, масові відкриті онлайн-заняття. Як відомо, синхронні брифінги зазвичай передбачають зустрічі в онлайн форматі у запланований час. В асинхронному режимі здобувачі працюють у власному темпі, у зручний для них час.

Змішане навчання – це досить ефективна інтеграція очного навчання та інтернет-технологій. Формат змішаного навчання використовує різні стратегії викладання та технології навчання, щоб допомогти молоді з різними стилями навчання, потребами та інтересами.

Переваги та недоліки дистанційного навчання висвітлені також у статті Лісбет П., де вважається, що до переваг такого навчання належать: самонавчання, гнучкість у часі та просторі, економія часу. До недоліків можна віднести: відчуття ізольованості, слабку мотивацію, брак особистої взаємодії, складність миттєвого зворотного зв'язку, технічні проблеми з доступом до інтернет технологій.

Активізації навчального процесу та формуванню професійних компетентностей здобувачів вищої освіти сприятиме використання додаткових інтерактивних навчальних ресурсів, доступ до яких можна отримати в системі Moodle. Використання елементів дистанційного навчання, вбудованих у системі Moodle, дозволить ефективно організувати процес підготовки учасників освітнього процесу, реалізувати ідеї індивідуального підходу до навчання, активізувати пізнавальну діяльність здобувачів та залучити їх до самостійної роботи.

Матеріали практичних занять, практичні завдання, методичне забезпечення та питання для самоконтролю здобувачі можуть отримати зі сторінок сайту курсу відповідно до структури курсу та методичних рекомендацій до них. Наприкінці кожного практичного заняття наведено перелік питань для самоконтролю, які здобувачі мають опрацювати самостійно. Виконані практичні завдання здобувачі повинні надіслати викладачеві на перевірку протягом семи днів після отримання завдання. Здобувачі освіти отримують відповідь з оцінкою та коментарями протягом п'яти днів після закінчення терміну виконання завдання. Кожна тема курсу супроводжується електронною презентацією, яка полегшує процес сприйняття нової інформації та підтримує інтерес до теми, що вивчається. У курсі передбачено постійно діючий форум для роз'яснення актуальних питань з теоретичних матеріалів та практичних завдань.

Здобувачі, які не виконали або не надіслали практичне завдання вчасно, повинні звернутися до викладача під час індивідуальної консультації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, дистанційне навчання базується на синхронному або асинхронному підході. Синхронний формат передбачає співпрацю в режимі реального часу, а в асинхронному режимі здобувачі вищої освіти працюють у власному темпі та у зручний для них час.

Безумовно, технології дистанційного навчання ефективно доповнюють, розвивають і розширюють традиційні форми зайнятості. Завдяки онлайн-навчанню здобувачі мають постійний доступ до навчальних матеріалів, а викладач може перевіряти їх знання, надавати консультації, обмінюватися матеріалами та завданнями.

Переваги використання дистанційного навчання над традиційним очевидні: викладач може динамічно переключати здобувачів з фронтальної роботи на індивідуальну з матеріалами з різних електронних ресурсів.

Формування комунікативної компетентності, безумовно, впливає на професійний рівень майбутніх фахівців у її подальшій професійній діяльності, їхню самореалізацію та вдосконалення професійної діяльності.

Безперечно, успішне формування комунікативної компетентності можливе за таких умов: організація раціонально взаємозалежної системи навчання, активізації самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, запровадження комплексу комунікативних завдань, залучення здобувачів до різних видів позааудиторної навчальної (дослідницька та модельна) діяльності.

Список використаних джерел

1. Вдовіна О. Особливості формування комунікативної компетенції іноземних студентів. *Молодий вчений*. 2019. № 5, С. 47–50.
2. Галицька М. Структурні складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Навчальний дискурс*. 2015. № 2. С. 39–48.
3. Кравченко-Дзондза О. (2014). Формування комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення культурологічних дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. № 10. С. 205–208.
4. Пассов Є. Комунікативний метод навчання іншомовному мовленню. Київ : 2001.
5. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
6. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 4: І – М / [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. – К.: Наукова думка, 1973. – 840 с.
7. Prokopenko I. (). Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities, *Revista. Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 2020. 12(1), 130–135.
8. Watts L. Synchronous and Asynchronous Communication in Distance Learning: A Review of the Literature. *Journal Articles; Information Analyses; Reports-Research*, 2016. p. 10.

Polishchuk A. V.

*PhD (Doctor of Philosophy), Teacher of the Department of Foreign Languages
Higher Educational Institution "Podillia State University"*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: anastasiya300595@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5488-1224

Duganets V. I.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of the Tractors, Cars and Power Tools
Higher Educational Institution "Podillia State University"*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: duganec.viktor@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3383-5907

Duganets V. I.

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Technical Service and General Technical Subjects
Higher Educational Institution "Podillia State University"*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: duganec.vasil@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2946-2850

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF APPLICANTS FOR HIGHER EDUCATION IN CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract

The article deals with the issue of forming communicative competence of applicants for higher education in the context of distance learning. The introduction of distance learning now and in the current circumstances in which we are is one of the ways to modernize higher education. The article considers such concepts as «distance learning» and «competence». The problems that arose at the beginning of the introduction of distance learning in higher education institutions are identified. One of the adaptive advantages of distance learning is the holding of frequent large-scale online meetings with students. The articles of domestic and foreign scholars on distance education and the formation of communicative competence of applicants for higher education are reviewed and analyzed. It has been found that the main factors influencing the formation of communicative competence of applicants for higher education are professional orientation, humanistic style of communication and focus on the cultural aspect.

The requirements for teachers of higher education institutions in order to form communicative competence in future specialists are characterized. The relevance of introducing distance learning into the educational process is emphasized and substantiated.

The emphasis is placed on synchronous and asynchronous modes of distance learning. The essence of integrated learning is revealed. The advantages and disadvantages of distance learning are investigated. The process of organizing educational activities on the Internet on the example of learning a foreign language is considered.

The article emphasizes that the formation of communicative competences of applicants for higher education in the conditions of distance learning is provided by such activities of the teacher as facilitating the adaptation of students, establishing communicative connections, diagnosing educational achievements, using various didactic methods for the development of individual qualities of the student. Educational platforms for organizing distance learning on the Moodle platform are presented.

Key words: *communicative competence, applicants for higher education, distance learning.*

References

1. Vdovina O. (2019). Osoblyvosti formuvannya komunikatyvnoi kompetentsii inozemnykh studentiv [Features of communicative competence formation of foreign students]. *Young scientist*, no. 5, pp. 47–50. [in Ukrainian].
2. Halytska M. (2015). Skladovi komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv [Components of communicative competence of students of higher educational institutions]. *Educational discourse*, no. 2, pp. 39–48. [in Ukrainian].
3. Kravchenko-Dzondza O. (2014). Formuvannya komunikatyvnoi kompetentsii studentiv u protsessi vyvchenni kulturolohichnykh dystsyplin [Formation of communicative competence of students in the process of studying culturological disciplines]. *Current issues of the humanities*, no.10, pp. 205–208. [in Ukrainian].
4. Passov Ye. (2001). Komunikatyvnyi metod navchannia inshomovnomu movlenniu [Communicative method of teaching foreign language speech], Kyiv. [in Ukrainian].
5. Slovyk inshomovnykh sliv (2000). *Naukova dumka*. 680 p. [in Ukrainian].
6. Slovyk ukrayins'koyi movy: v 11 t. (1973). *Naukova dumka*. – T. 4: I. 840 p. [in Ukrainian].
7. Prokopenko I. (2020). Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities, *Revista. Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 12(1), 130–135.
8. Watts L. (2016). Synchronous and Asynchronous Communication in Distance Learning: A Review of the Literature. *Journal Articles; Information Analyses; Reports-Research*, 10.